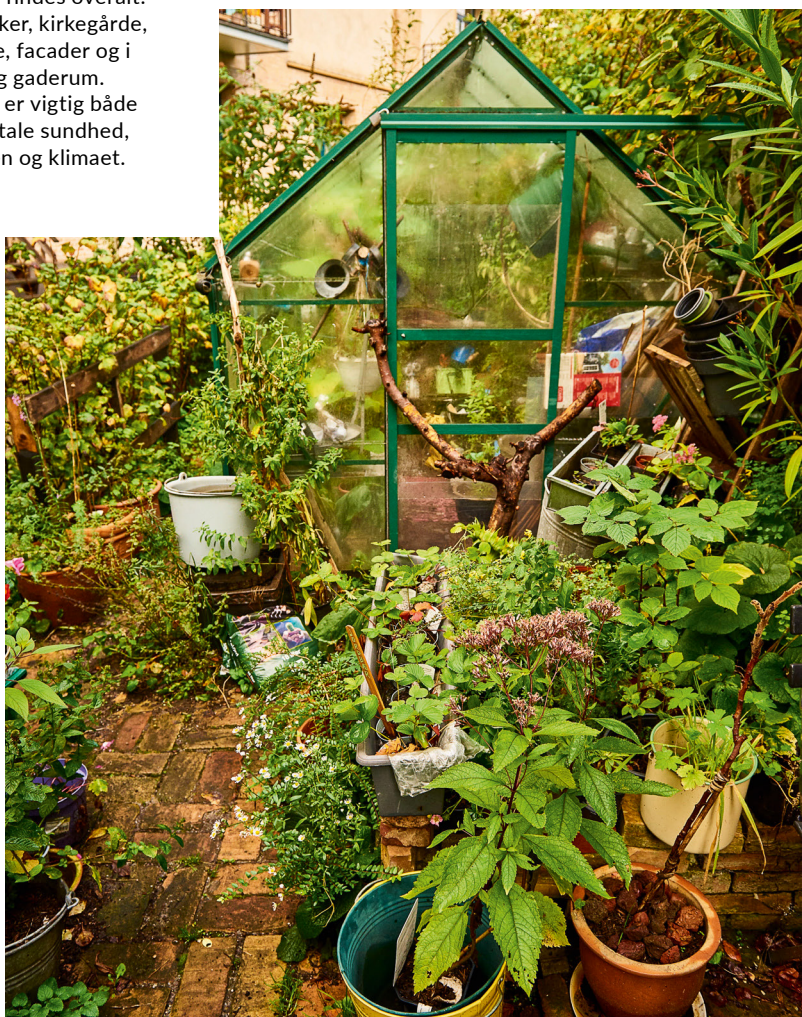

TEMA OM BYNATUR

Bynatur er en fælles betegnelse for alle levende væsner og vækster i byen. Den findes overalt: havne, søer, parker, kirkegårde, baggårde, tage, facader og i vores by- og gaderum. Naturen i byen er vigtig både for vores mentale sundhed, biodiversiteten og klimaet.

“VI SKAL SKABE BYER, DER GIVER MERE PLADS TIL NATUREN, END DE TAGER”

Naturen i byen er under konstant pres. Stadig flere mennesker ønsker at bo i byen, og naturen betaler prisen i jagten på ledige kvadratmeter. På trods af grønne ambitioner halter Danmark efter på en række områder. Vi skal blive bedre til at tænke naturen ind i byggeriet – og til at forstå den værdi, som bynatur giver os.

Det er over ti år siden, at man tog de første spadestik til en ny bydel på Aarhus Havn. I dag står de spændende arkitektoniske bygninger tæt og skaber plads til op imod 12.000 beboere. Til gengæld må man kigge langt efter den grønne natur, der blot har fået omkring fem pct. af arealet. Eksemplet er ikke enestående. Det sker ofte, at naturen må betale prisen i kampen om kvadratmeterne. Ifølge World Economic Forum bor over halvdelen af verdens befolkning i byerne, der dækker bare tre pct. af jordens overflade, og antallet af byboere forventes at stige i de kommende år. Vi bygger tættere og tættere, og pladsen til naturen i byerne bliver tilsvarende mindre.

Og selvom de fleste storbyer i dag har bæredygtighedsstrategier og politikker, der skal sikre gadetræer og grønne områder tæt på borgerne, så er naturen under pres som aldrig før.

Det fortæller Susanne Grunkin, der er landskabsarkitekt i Arkitema og medlem af styregruppen for Green Cities, en EU-kampagne, der arbejder

for grønnere byer i 13 europæiske lande. Hun fortæller, at bebyggelsesprocenten, der angiver, hvor stor en andel af en grund man må bygge på, er ekstremt høj i en by som København. I de nye byområder er den helt oppe på 180 pct., fordi vi bygger i højden.

“Derudover skal der til et nyt boligområde også være plads til veje, parkering, fortove og cykelstier. Det siger sig selv, at det ikke levner meget plads til det grønne,” siger Susanne Grunkin og uddyber:

“En tæt by kan godt være bæredygtig, fordi vi måler på faktorer som antallet af boliger og god infrastruktur. Men udfordringen ved fortættede byer er, at vi ikke kan holde ud at være i dem. Der er ikke plads til udelivet, det rekreative og muligheden for at opleve natur i byen. Samtidig ser vi skader efter oversvømmelser, fordi regnvand ikke kan sive naturligt ned. Vi har simpelthen en natur i byerne, der generelt er presset.”

Men er naturen i byen overhovedet vigtig? Ja, lyder det klare svar fra en række eksperter. Bynaturen spiller en afgørende rolle for menneskers sundhed, for biodiversiteten og for klimaet.

NATUR MOD PSYKISKE LIDELSER. Siden industrialiseringen har sundhed været den røde tråd i argumentationen for natur i byen, og for et par år siden vakte en gruppe forskere fra Aarhus Universitet international opmærksomhed, da de dokumenterede, at børn, der vokser op tæt på naturen, har en lavere risiko for at udvikle psykiske sygdomme som skizofreni, depression og stress senere i livet. Forskerne havde kigget på en million danskeres bolig- og sygdomshistorier og sammenholdt det med satellitbilleder, hvor man kunne se, hvor meget natur der fandtes, hvor de var vokset op.

Særligt hvis børnene voksede op med natur inden for en radius af 200 meter, kunne man se en effekt, men natur i helt op til en kilometers radius så ud til at gøre en forskel. Det fortæller biolog og adjunkt Kristine Engemann, der har været med til at lave undersøgelsen.

“Psykologisk kan det forklares med, at byen er et stressende miljø at bo i. Der er mange input og konstante forstyrrelser, som hjernen skal bearbejde. Når vi hører fuglene synge eller

▼ I en baggård på Vesterbro har naturen fået lov til at vokse vildt. Det er vigtigt også at tænke baggårde, altaner og facader med, når vi skal have mere natur ind i byerne, mener eksperter.

bladene rasle i vinden, så fanger det vores opmærksomhed på en afslappende måde. Naturen hjælper med at lade vores mentale ressourcer op,” forklarer hun.

Undersøgelsen viste også, at vand nær barndomshjemmet har samme effekt, og fra andre studier ved man, at biodiversitet også påvirker den mentale sundhed.

“Jo bedre kvalitet naturen har, jo bedre har vi det. Det er der masser af studier, der viser. En kortklippet græsplæne bidrager ikke til velbefindende i samme grad som vild og varieret natur, hvor man kan blive væk og se forskellige planter og træer,” siger Kristine Engemann.

Det er cand.scient. og forfatter, Nina Tofte Hansen enig i. Hun er ved at lægge sidste hånd på en bog om bynatur og peger på, at natur i byen kan træne vores evne til sameksistens.

“I Danmark bor 80 pct. af os i byer,

“

Når en by rejser sig op fra landskabet, tilfører den området en stor mængde kvadratmeter – både lodrette og vandrette. Hvis vi formår at gøre byens mure, tage og hulrum til levesteder for planter, kan vi skabe en by, som rent faktisk giver mere plads til naturen, end den tager.

NINA TOFTE HANSEN

CAND.SCIENT. OG
FORFATTER

og mange af os har ikke en følelsesmæssig forbindelse til naturen. Men når vi inviterer naturen ind i byen, får vi et forhold til den, som minder os om det ansvar, vi har for at passe på de andre arter,” siger hun og uddyber:

“Vi bor tæt i byen, og derfor lever vi tæt med de andre arter, der også lever her. Der er svaler under gesimsen og jordbier i murværket. Der er måske en ræv, der går på opdagelse i skraldespanden, eller et træ, der skygger for solen i baggården. De små daglige dilemmaer og ahaoplevelser, og muligheden for at vise vores børn en sommerfugl eller et pindsvin, hjælper os med at skabe forbindelse til naturen,” forklarer hun.

MERE RÅ NATUR OG DØD I BYERNE. Selvom Nina Tofte Hansen fremhæver, at natur i byen ikke i sig selv kan vende arternes tilbagegang, så mener hun, at vi skal passe på med at undervur-

▼ Børn, der vokser op tæt på naturen – også i byerne – har mindre risiko for at udvikle psykiske lidelser senere i livet. Det viser en dansk undersøgelse.

dere bynatures betydning for biodiversiteten.

“Mange af os har stadig en forestilling om, at natur kun er noget, der findes på landet; at naturen i byen er en slags andenrangs natur. Men i dag er der primært marker i det åbne land, og mange af vores skove bruges til tømmerproduktion. Så jeg vil vove den påstand, at tager man fem kvadrater jord fra bynaturen og fem kvadrater landbrugsjord, så er der mest biodiversitet i byen. Der er selvfølgelig en udfordring i forhold til byens støj, lys og andre forstyrrelser, som gør det umuligt for nogle arter at blive byboere, men rigtig mange arter kan sagtens leve i byen, og derfor skal vi prioritere bynaturen.”

At naturen i byen kan gøre meget for den ‘almindelige biodiversitet’, mener også Henrik Vejre, der er professor i landskabsforvaltning på Københavns Universitet.

“Udfordringen er at gribe hver eneste kvadratmeter: parker, vejrabatter og baggårde. At gøre dem vildere, mere selvregulerende og plante hjemmehørende arter. At løse biodiversitetskrisen er en kæmpe udfordring, men jeg mener, at biodiversitet i byen er en lavthængende frugt,” siger Henrik Vejre.

Han opfordrer til at kigge mod Tyskland. For mens vi i Danmark stadig har en tendens til at dressere naturen i byen, er mange tyske byer mere vilde i deres udtryk, og man er bedre til at give naturen plads i planlægningen.

“Biodiversitet belaster ikke nødvendigvis kommunernes budgetter. Det koster ikke noget at lade tingene gro og lade det døde ligge. Vi skal have mere rå natur og vand i byen. Og så skal vi lære, at natur også er død og ødelæggelse, og nogle gange stinker den og er farlig. Også i byen,” siger

DET MENER DANMARKS NATURFREDNINGSFORENING

- Kommunerne skal vedtage stærke kommunale natur- og træpolitikker med konkrete mål, handling og finansiering.
- Planloven bør ændres, så der bedre kan lægges planer for natur i byerne i kommune- og lokalplaner.
- Kommunerne skal bevare eksisterende natur og træer – og planlægge grønne områder i nye bydele.
- Vi har brug for et opgør med kortslåede græsplæner og vejkanter. I stedet skal der gives plads til de vilde planter, træer, insekter og fugle.
- Kommuner bør have planer med krav om maks. 300 meter til et grønt område og 500 meter til et større naturområde på mindst 5.000 kvadratmeter.
- Afsæt ressourcer til grønne partnerskaber og borgerinddragelse, der kan skabe mere og bedre natur på byens arealer.

Henrik Vejre.

Han peger på, at klare politiske mål kan skubbe til det grønne i byerne – hvis de vel at mærke er målbare. F.eks. har man i Frederiksberg Kommune besluttet, at der skal være udsigt til mindst et træ fra alle boliger. Og kigger vi ud over de danske grænser, fremhæver Henrik Vejre London, hvor man blandt andet i Queen Elizabeth Olympic Park – en kæmpestor park midt i London – stiller specifikke krav til biodiversiteten.

BYNATUR MOD KLIMAFORANDRINGER. Verden over har klimaforandringerne allerede ramt byerne hårdt med temperaturstigninger og regnmængder, som kloakkerne har svært ved at håndtere. Også her kan naturen hjælpe. Træer og grønt på vores arealer, tage og facader kan suge regnvand, binde CO₂ og nedkøle ophedede byer.

Bryggervangen og Skt. Kjelds Plads ➤

BYNATURENS 5 PRINCIPPER

I byen gælder de samme regler for udbredelse af dyr og planter som ude i den 'vilde' natur. De fem hovedregler er:

1

Variation

– jo mere varieret området er, jo bedre.

2

Mad og vand

– arterne skal have noget at leve af.

3

Plads

– jo større, jo bedre. Men lidt har også ret.

4

Giv tid

– det tager tid for den vilde natur at finde vej og indvandre til området.

5

Giv slip

– naturen kan godt selv.

på Østerbro i København er et eksempel på et 'klimatilpasset byrum', hvor man bruger naturen som løsning på klimaproblemerne. I alt har man plantet mere end 500 træer, 7.000 buske og over 6.000 kvadratmeter bunddække af forskellige arter. De nye grønne arealer kan nu suge 30 pct. af regnvandet.

Men selvom mange danske kommuner på papiret har ambitioner om træer og grønne overflader, der kan møde klimaudfordringerne, så hører Bryggervangen og Skt. Kjelds Plads til sjældenhederne, fortæller Susanne Grunkin.

“Når vi, der bygger byrum og gårdmiljøer, skal løse udfordringen i de tætte byer, er der et hav af funktioner, vi skal forholde os til: ankomstforhold, parkering, renovation og brandkrav blandt andet. Først når de funktioner er opfyldt, kan vi tænke på det grønne. For mens der er normer for, hvor mange parkeringspladser der skal være, er der ikke i samme omfang krav om det grønne. Naturen står svagt i den danske lovgivning om byudvikling og byplanlægning, og derfor kommer den til sidst,” siger hun og uddyber:

“Vi medregner ikke den merværdi, naturen kan bidrage med. I Sverige f.eks. arbejder man mere med øko-systemtjenester. Her regner man ind, hvilken merværdi det giver, at træerne suger regnvand og skaber et sundere bymiljø, der kan gøre andre udgifter mindre.”

Sverige er også bedre til at kompensere for de skader, som den eksisterende natur får, når byen skal udvikles. Et eksempel er den svenske by Bjärred, hvor sammenbindingen af to byområder griber ind i eksisterende naturområder. Allerede i konkurrenceprogrammet skrev man kompensationen ind. Også Singapore er forbilledlig, når det handler om grønne løsninger. Når man bygger i den lille østat, skal man kompensere med det dobbelte antal kvadratmeter natur. Det gør man ved f.eks. at lave grønne tage, grønne facader eller haver på toppen af bygningerne.

BEREGN BYNATURENS VÆRDI. Simon Foght-Nielsen er urban landskabsingeniør i Rambøll. Tilbage i 2018 regnede han på, hvor meget natur der var i den tidligere nævnte nye bydel i Aarhus Havn. Da tallet endte på fem pct. – de grønne tage regnet med – satte han sig for at regne ud, hvad bynaturen kan bidrage med. Konkret regnede han på, hvad bynaturen i Bryggervangen og Skt. Kjelds Plads har tilført af merværdi ud fra et klima-, biodiversitets- og økonomisk perspektiv. Og der var store gevinster på alle parametre.

Blandt andet er værdien på ejendommene steget med en halv milliard udelukkende tilskrevet den nye natur. De nye træer og buske forventes årligt at optage fire tons CO₂, hvilket er en femdobling i forhold til tidligere. Og de mange forskellige træer og buske

forventes at øge biodiversiteten betydeligt.

“Tænk, hvis man skalerede det op med 500 lignende projekter. Ud over at det potentielt ville øge ejendomsværdierne med op til flere hundrede milliarder kroner, ville vi få solide byer, der kan håndtere klimaforandringerne. Vi ville få sundere byer og øge den biologiske mangfoldighed,” siger Simon Foght-Nielsen.

Han mener, vi er nødt til at udfordre den måde, vi lige nu tænker, når byerne planlægges, hvor vores fokus primært er på de målbare økonomiske rammer:

“Det er alt for kortsigtet set i forhold til nogle af de udfordringer, vi står over for.”

Nina Tofte Hansen har ikke regnet i kroner og øre, men hun har en drøm om, at vi i fremtiden kan hæve den grønne barre.

“Når en by rejser sig op fra det flade, danske landskab, tilfører den området en stor mængde kvadratmeter – både lodrette og vandrette. Hvis vi formår at gøre byens mure, tage og hulrum til levesteder for planter, kan vi skabe en by, som rent faktisk giver mere plads til naturen, end den tager.”

Tilbage på havnen i Aarhus diskuteres der p.t., hvad der skal ske på Pier 3, hvor Molslinjen engang lagde til. Rekreative områder er vigtige, lyder det fra dem, der krydser fingre for, at naturen vinder kampen om de sidste kvadratmeter på havnen. ☘

BYENS 'GRØNNE LUNGER' ER FREDDET

Fredninger er et vigtigt redskab, når de grønne åndehuller i byen skal sikres. I dag er stort set alle parker i København fredet, og det betyder, at kommunen ikke bare kan inddrage de grønne områder, når de skal finde plads til nybyggerier, supercykelstier eller parkeringsanlæg.

'GRØNNE LUNGER'. Sådan kaldte man byens parker, da København i sidste halvdel af 1800-tallet for alvor fik vokseværk. Også befolkningstilvæksten var stor. Man boede tæt med ringe sanitære forhold og uden luft og lys. Kolerasmittens bredte sig, og man besluttede derfor at lade byen vokse ud over sine volde til nye kvarterer på Vesterbro og Nørrebro. På de tidligere volde blev der etableret parker, så byens borgere kunne trække frisk luft. I dag er alle disse parker fredet, så københavnernes grønne pletter ikke forsvinder. Det fortæller Birgitte Bang Ingrisch, der er fredningsleder i Danmarks Naturfredningsforening.

"Fredning af parker er helt afgørende, ellers vil der hurtigt kunne ske et skred, hvor små bidder forsvinder lidt efter lidt. Kommunen ejer nemlig parkerne, det er derfor både lettere og billigere at udnytte parkerne, når der skal bygges nyt, frem for at købe en gammel nedslidt erhvervsgrund," forklarer Birgitte Bang Ingrisch.

ASSISTENS KIRKEGÅRD STOD FOR SKUD. Det gjaldt blandt andet Assistens Kirkegård på Nørrebro, som er Københavns vel nok mest kendte kirkegård. Her ligger verdenskendte personligheder som H.C. Andersen og Niels Bohr begravet, og området er et yndet udflugtsmål for tusindvis af københavnere og turister. Modsat parker kan kirkegårde normalt ikke fredes, da de er beskyttet af kirkegårdslovgivningen. Men for små ti år siden stod det klart, at noget af kirkegården skulle bruges til metrostation, og en stor del af kirkegården skulle ikke længere være kirkegård, men forvaltes af Københavns Kommune. Det fik Danmarks Naturfredningsforening til at forsøge at få hele Assistens Kirkegård fredet. Alternativet kunne nemlig være, at kommunen ville bruge kirkegården til en række byfunktioner som regnvandsanlæg, legepladser, fodboldbaner og lignende.

"Der var kæmpe stor lokal opbakning – men vi tabte faktisk sagen i første omgang," siger Birgitte Bang Ingrisch

og fortsætter:

"Vi ankede dog straks til klagenævnet, som enstemmigt gav os medhold i, at Assistens Kirkegård rummer enestående kulturhistorie, vigtig botanik og samtidig er rigtig mange københavnernes daglige grønne åndehul. Fredningen betyder, at kirkegården bevares med det udtryk, den har i dag, og ikke må inddrages til byudviklingsprojekter."

Sagen er langt fra enestående. Rundtom i landet er kommunerne pressede, når de skal finde plads til nye anlæg og byggerier. Og jævnligt er det parkerne, der må levere plads til byfunktioner, som lige så godt kunne ligge andre steder. Men har man først taget en bid af parken, så er den taget for altid. Og i de tætte bykerner kommer der ikke flere parker end dem, der allerede er:

"Derfor er det vigtigt at stå vagt om og frede den natur, der allerede findes i byerne, så de ikke langsomt gror til i asfalt og beton," understreger Birgitte Bang Ingrisch. ☘

HER HAR NATUREN I BYEN VUNDET

FOTO Nina Tofte Hansen

DRØMMEN OM VILD NATUR I AALBORG BLEV TIL ØSTERÅDALEN

Orkideer og vilde planter midt i byen. Det var drømmen, da Anne Marie Steffensen sammen med sin mand og deres fælles ven Hans Heidemann Lassen for over 30 år siden henvendte sig til Aalborg Kommune for at høre, hvad der skulle ske med det gamle råstofområde omkring Østerå.

“Jeg så for mig, at vi kunne skabe et rekreativt område midt i byen. Ikke en park, men vild natur med orkideer og vilde planter. Det var dengang, man talte en del om, hvad man

skulle stille op med de jorder, der var taget ud af drift. Jeg tror, det var det, der fik mig på sporet,” siger Anne Marie Steffensen.

I første omgang var der dog ikke megen opbakning til idéen. Man ville hellere bruge penge længere ude, hvor vandløbene var mere frie. Selv Danmarks Naturfredningsforening, som Anne Marie Steffensen var medlem af, var skeptisk i starten. Men Anne Marie Steffensen var vedholdende. Hun inviterede

borgmesteren med på gåture langs den dengang udrettede å, og hun fik hjælp fra landskabsarkitekt Bent Nielsen til at visualisere idéen om et spændende naturområde tæt på byens centrum. Og langsomt voksede opbakningen hos lokalpolitikerne, og i 1988 gik kommunen i samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening i gang med at genoprette området.

I dag er Østerådaalen et attraktivt naturområde med lavvandede søer, våde enge og

et væld af fugle. Blandt andet kan man høre nattergal og kærsanger synge i ådalen om foråret. Og det er et populært område at gå og cykle i. I 1998 blev Østerådaalen fredet. Og nu, mere end 30 år efter at Anne Marie Steffensen henvendte sig til kommunen, er man ved at genoprette det sidste stykke af åen.

“Det gik jo godt, og alle endte med at være stolte og glade, men det var ikke sådan, det startede,” siger Anne Marie Steffensen.

SKT. KJELDS PLADS – EN GRØN KLIMAOASE I KØBENHAVN

Et fyrtårn for fremtidens klimatilpassede byrum. Sådan beskrives Bryggervangen og Skt. Kjelds Plads, der er Danmarks første klimatilpassede byrum, som blev indviet i 2019. Visionen er at give naturen lov til at brede sig i samspil med trafik og rekreative arealer.

Over 9.000 kvadratmeter asfalt er blevet erstattet af en grøn oase med over 600 træer og over 7.000 buske i forskellige størrelser og sorter. Den grønne oase skal – ud over at bringe varieret natur ind i byen – fungere som skybruds-sikring ved at opsuge 30 pct. af regnvandet der, hvor det lander. Ved skybrud ledes det overskydende vand via skybrudsveje og rør til havnen.

Urban landskabsingeniør i Rambøll, Simon Foght-Nielsen, har regnet på, hvad bynaturen i Bryggervangen og på Skt. Kjelds Plads har tilført af merværdi ud fra et klima-, biodiversitets- og økonomisk perspektiv. Blandt andet er værdien på ejendommene steget med en halv milliard udelukkende tilskrevet den nye natur. De nye træer og buske forventes årligt at optage fire tons CO₂, hvilket er en femdobling, og de forventes at øge biodiversiteten betydeligt.

“Det er et godt eksempel på, hvor meget værdi bynatur kan tilføre. Det glemmer vi ofte, fordi det er sværere at måle end f.eks. værdien af ejendomme og parkeringspladser,” siger Simon Foght-Nielsen.

I STOCKHOLMS NYE BYDEL GØR NATUREN ARBEJDET

På en industrigrund, bare ti minutter uden for Stockholms centrum, finder man et af Europas største byudviklingsprojekter. Den nye bydel Norra Djurgårdsstaden skal rumme ikke færre end 12.000 boliger og 35.000 arbejdspladser, når den står helt færdig i 2030.

Men det er ikke bare antallet af boliger og arbejdspladser, der er højt, det er de grønne ambitioner også. Styringsredskabet Green Area Factor sikrer de grønne værdier, og projektets succes måles blandt andet på kvadratmeter friareal pr. lejlighed, regnvandshåndtering, biologisk mangfoldighed og sociale værdier.

Naturen spiller derfor en aktiv rolle i den nye bydel. Den skal opfylde flere funktioner: skabe

synergieffekter og levere økosystemtjenester. Eksempelvis skal brede, grønne rabatter med træer både opsamle regnvand, skabe herlighedsværdi og håndtere varmeeffekten.

Stormvand ses som en ressource og ledes til regnbede, fugtige stier, damme og træer i gademiljøet. Og områdets grønne parker skal – ud over at være rekreative områder – fungere som spredningsveje for forskellige insekter og dyr og dermed styrke biodiversiteten.

Hver lejlighed har en lille have på 22 kvadratmeter, og de grønne arealer – parker, grønne tage og grønt i baggårde – spreder sig i alt over mere end 130.000 kvadratmeter.